

ПРОПОЗИЦІЇ
НДІ правового забезпечення
інноваційного розвитку НАПрН України
з реформування наукової сфери та розвитку академічної науки
(матеріали до зустрічі Прем'єр-міністра України
В.В. Гройсмана з вченими)

Науковцями НДІ правового забезпечення інноваційного розвитку НАПрН України були підготовлені пропозиції з реформування наукової сфери, розвитку академічної науки та окремі практичні пропозиції.

Концептуальні програмні пропозиції.

Основними концептуальними завданнями розвитку освіти і науки є:

1. Забезпечення інноваційної спрямованості системи науки шляхом:
 - підвищення рівня технічного та програмного забезпечення наукових установ;
 - активізація науково-технічної та інноваційної діяльності наукових установ та збільшення обсягу її бюджетного фінансування;
 - утворення суб'єктів інноваційної інфраструктури в системі науки.
2. Підвищення результативності вітчизняного сектору наукових досліджень і розробок з метою посилення його ролі у забезпеченні інноваційного розвитку національної економіки шляхом:
 - інтеграції вітчизняного сектору наукових досліджень і розробок до світових інноваційних систем, у тому числі європейських;
 - сприяння розвитку міжнародного партнерства у сфері науково-технічної та інноваційної діяльності;
 - збільшення частки наукових та науково-технічних досліджень, спрямованих на створення нових видів інноваційної продукції;
 - орієнтації національних товаровиробників на створення високотехнологічної конкурентоспроможної та екологічно чистої продукції;
 - врахування кон'юнктури світового ринку під час визначення пріоритетних напрямів розвитку науки і техніки та інноваційної діяльності в Україні.
3. Забезпечення розширеного відтворення знань на основі інтеграції діяльності вищих навчальних закладів, академічних та галузевих наукових установ шляхом:
 - підвищення рівня ресурсозабезпеченості державного сектору наукових досліджень і розробок;

- концентрації ресурсів на пріоритетних напрямках розвитку науки і техніки та інноваційної діяльності, створенні умов для організації високотехнологічного виробництва в Україні;

- посилення взаємодії освіти та науки, створення наукових дослідницьких центрів на базі провідних наукових установ, за участі вищих навчальних закладів;

- стимулювання процесу підвищення кваліфікації, розвиток системи дистанційного навчання у напрямі розвитку інноваційної інфраструктури. Надання пріоритетів в перепідготовці, підвищенні кваліфікації науковців та їх здійснення науковими установами;

4. Забезпечення розвитку системи фінансово-кредитної підтримки реалізації конкурентоспроможних науково-технічних та інноваційних програм і проектів шляхом:

- забезпечення розвитку мережі спеціалізованих небанківських інноваційних фінансово-кредитних установ, їх ефективної діяльності та розширення прав зазначених установ на участь у створенні корпоративних інвестиційних фондів;

- упровадження механізму страхування ризиків під час реалізації високотехнологічних інноваційних проектів;

- створення умов для інвестування венчурного капіталу у високотехнологічні інноваційні проекти;

- упровадження механізму надання на конкурсній основі грантової підтримки вченим та утворюваним ними малим інноваційним підприємствам за рахунок державних та інших коштів, а також сприяння міжнародному науково-технічному співробітництву, в рамках якого надається така підтримка;

- сприяння орієнтації інноваційних структур на підтримку малого та середнього підприємництва.

5. Забезпечення розвитку виробничо-технологічної інноваційної інфраструктури шляхом:

- створення фінансово-економічних стимулів розвитку наукових парків на базі наукових установ, технологічних парків, технополісів та інноваційних структур інших типів;

- підвищення ефективності діяльності регіональних центрів інноваційного розвитку.

6. Забезпечення розвитку ефективної інформаційно-аналітичної та експертно-консалтингової інфраструктури інноваційної діяльності шляхом:

- реформування державної системи науково-технічної інформації, її прозорість, встановлення можливості доступу до інформації юридичних та фізичних осіб через Інтернет;

- проведення центральним органом виконавчої влади у сфері освіти і науки систематичних прогнозно-аналітичних та стратегічних маркетингових досліджень науково-технологічного та інноваційного розвитку з метою визначення пріоритетних напрямів розвитку науки і техніки та інноваційної діяльності, переліку критичних технологій, передбачивши участь суб'єктів господарювання у таких процесах.

7. Створення умов для трансферу технологій та підвищення ефективності охорони прав інтелектуальної власності шляхом:

- формування та забезпечення розвитку ефективної системи капіталізації результатів інтелектуальної діяльності;

- впровадження на законодавчому рівні ефективного механізму функціонування національної системи трансферу технологій.

8. Ключовим завданням в напрямку розвитку кадрового потенціалу науки є подолання глибокого розриву, який склався між наукою України і розвинутими країнами в умовах оплати праці і вимогах до системи формування кадрового потенціалу науки. Рівень оплати праці науковців в Україні залишається найнижчим серед європейських країн. Ведення державної підтримки науковців та наукових досліджень для оприлюднення наукових результатів у вітчизняних та зарубіжних наукових журналах з високим імпаکت-фактором.

Засоби виконання з метою подолання цього розриву потрібно:

- провести оцінку відповідності науково-кадрового потенціалу встановленим пріоритетам наукового та інноваційного розвитку країни і атестацію робочих місць дослідників з метою визначення реальної наявності підготовлених у відповідних проблемних галузях спеціалістів, якості наукових лідерів, рівня наукового доробку, технологічної забезпеченості, доступу до світових науково-інформаційних ресурсів, розвиненості партнерських зв'язків між учасниками циклу «наука – інновації», а також зв'язків з вітчизняними замовниками на виконання НДДКР;

- провести у всіх наукових установах атестацію наукових працівників з метою оцінки рівня відповідності їх професійної кваліфікації та результативності критеріям і стандартам, які існують в європейській науковій спільноті, за погодженням з відповідними галузевими академіями наук України;

- за результатами атестації наукових працівників сконцентрувати державну підтримку на раціональне фінансове і матеріально-технічне

забезпечення в основному ефективно працюючих вчених і наукових колективів, створити на базі найкращих з них високотехнологічні наукові центри міжнародного рівня, умови праці в яких сприятимуть поверненню з-за кордону українських фахівців, а також будуть привабливими для зарубіжних учених;

- запровадити в практику відносин у науковій сфері спеціальну контрактну форму, що дає можливість встановлювати для окремих найбільш продуктивних вчених позатарифний розмір оплати праці, рівень якого відповідатиме європейським стандартам;

- вдосконалити систему наукової підготовки фахівців з вищою освітою, відновити у вищих навчальних закладах вимогу обов'язкового поєднання навчального і наукового процесів, широкої участі студентів у виконанні НДДКР в наукових установах, створювати різноманітні студентські форми організації навчально-дослідної та проектно-конструкторської роботи;

- реформувати систему підготовки й атестації наукових кадрів, встановити, що підготовка й атестація наукових і науково-педагогічних кадрів здійснюватиметься виключно в наукових установах і вищих навчальних закладах, в яких виконуються наукові дослідження, до відповідають критеріям, встановленим законодавством;

- розробити і запровадити програму державної підтримки стажування молодих вчених у провідних вітчизняних і зарубіжних університетах та наукових центрах, водночас, забезпечивши умови для їх повернення до роботи в науковій сфері України. Створити для реалізації програми спеціальний державний фонд цільової підготовки перспективної наукової молоді у провідних закордонних наукових центрах, а також у національних наукових центрах України, зосередивши в ньому для цього кошти, які надаються зараз для виплати президентських, державних, іменних та інших стипендій, а також грантів і премій;

- запровадити систему регулярного підвищення наукової кваліфікації науковців, в тому числі за кордоном, передбачити надання раз на 5–7 років творчої відпустки на строк, передбачений законодавством для підготовки кадрів, вченим для узагальнення отриманих ними наукових результатів і підготовки наукової праці (дисертації, монографії тощо) та закордонних відряджень зі збереженням оплати праці;

- розробити і запровадити систему стимулів для підвищення мобільності наукових кадрів, зокрема їх роботи в підприємницьких структурах, створення ними інноваційних фірм, участі в роботі науково-технічних рад у міністерствах, в органах місцевої влади та самоврядування;

– запровадити заходи з матеріального, морального і професійного заохочення своєчасного виходу наукових працівників на пенсію.

Додаток:

Практичні пропозиції до реалізації концептуальних положень:

1. Щодо підготовки докторантів науковими установами;
2. Пропозиції щодо внесення змін до проходження процедури підвищення кваліфікації в наукових установах;
3. Щодо показників , за якими здійснюється оцінювання діяльності наукової установи;
4. Пропозиції щодо внесення змін до Порядку формування Переліку наукових фахових видань;
5. Пропозиції щодо внесення змін до Вимог публікації монографій, що подаються на здобуття наукового ступеня доктора наук.

1. Підготовка докторантів науковими установами

В існуючих умовах реалізації Закону України «Про вищу освіту» здійснюється помилкове застосування норм, які регулюють порядок ліцензування підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії.

Тлумачення змісту норми абз. 4 ч. 6 ст. 5 Закону України «Про вищу освіту» дозволяє чітко відмітити, що наукові установи отримують ліцензію тільки при підготовці здобувачів за власною освітньо-науковою програмою або при частковому виконанні окремих елементів освітньої діяльності.

Крім того, Закон України «Про ліцензування видів господарської діяльності», передбачає ліцензування освітньої діяльності тільки закладів освіти (п. 6 ч. 1 ст. 7). Такі суперечності між Законами «Про вищу освіту» та «Про ліцензування видів господарської діяльності» потребують усунення.

Викладеному змісту абз. 4 ч. 6 ст. 5 Закону України «Про вищу освіту»: *«Наукові установи можуть здійснювати підготовку докторів філософії за власною освітньо-науковою програмою згідно з отриманою ліцензією на відповідну освітню діяльність або за освітньо-науковою програмою, окремі елементи якої забезпечуються іншими науковими установами та/або вищими навчальними закладами»* суперечать і норми п. 4 Постанови КМУ № 261 від 23.03.2016 р., а саме, *не може здійснюватися ліцензування наукової установи, яка виконує тільки наукову складову спільної освітньо-наукової програми, узгодженої між вищим навчальним закладом і науковою установою.*

Доповнити абз. 10 ч. 1 ст. 1 Закону України «Про вищу освіту» наступним змістом:

забезпечення проведення наукової діяльності – є науковою складовою освітньо-наукової програми підготовки докторів філософії, може здійснюватися за спільною науково-освітньою програмою з вищими навчальними закладами без отримання ліцензії науковою установою на освітню діяльність на умовах, передбачених цим Законом;

Після прийняття цих змін у двомісячний строк центральний орган виконавчої влади у сфері науки і освіти: визначити перелік документів та порядок при запускуванні підготовки докторів філософії науковою установою за спільною освітньо-науковою програмою з вищим навчальним закладом на підставі ліцензії, отриманої цим вищим навчальним закладом.

Доповнити абз. 7 ч. 6 ст. 5 розділу II Закону України «Про вищу освіту»: «При приєднанні наукової установи до освітньо-наукової програми вищого навчального закладу, МОН видає наказ, в якому визначається

максимальна кількість здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії цієї наукової установи.

Абз. 3 п. 4 «Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у вищих навчальних закладах (наукових установах)» затвердженого Постановою КМУ № 261 викласти в наступній редакції:

«У разі підготовки докторів філософії за освітньо-науковою програмою, узгодженою між вищим навчальним закладом і науковою установою, виконання навчального плану здійснюється вищим навчальним закладом, а забезпечення проведення наукових досліджень згідно з індивідуальним планом наукової роботи докторів філософії здійснюється науковою установою або вищим навчальним закладом разом з науковою установою. У такому разі під час або після ліцензування освітньої діяльності вищого навчального закладу на третьому (освітньо-науковому) рівні вищої освіти за відповідною спеціальністю та під час акредитації відповідної освітньо-наукової програми вищого навчального закладу враховуються показники спільного наукового потенціалу вищого навчального закладу і відповідної наукової установи (зокрема показники кадрового, матеріально-технічного та інформаційного забезпечення)».

Також доповнити абзацем 4 п. 4 «Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у вищих навчальних закладах (наукових установах)» затвердженого Постановою КМУ № 261 наступного змісту:

«На III освітньо-науковому рівні вищої освіти підготовка докторів філософії науковими установами здійснюється без отримання ліцензії за умови виконання освітньої складової самостійно вищим навчальним закладом спільної освітньо-наукової програми, узгодженої між вищим навчальним закладом і науковою установою, за виключенням забезпечення проведення наукових досліджень, яке може здійснюватися без додаткового ліцензування самостійно науковою установою для здобувачів ступеня доктора філософії».

Доповнити абзацем 2 п. 5, а абзаци 2 та 3 вважати відповідно 3 та 4:

5. Науково-методичне забезпечення та організацію діяльності аспірантури (ад'юнктури) і докторантури вищих навчальних закладів (наукових установ) здійснюють їх вчені (наукові, науково-технічні, технічні) ради (далі – вчені ради).

При самостійному виконанні вищим навчальним закладом освітньої складової освітньо-наукової програми, а науковими установами самостійному забезпеченні проведення наукових досліджень, таке

забезпечення проведення наукової діяльності здійснюється науковими установами за спільною освітньо-науковою програмою.

**2. Пропозиції щодо внесення змін
до проходження процедури підвищення кваліфікації в наукових
установах
Проект внесення змін до проекту Закону України «Про освіту»
№ 3491 від 19.11.2015**

З метою підготовки наукових кадрів належного рівня та встановлення високого потенціалу пропонуємо застосовувати до наукових установ спрощений порядок надання таких освітніх послуг.

У проект Закону України «Про освіту» (реєстр. № 3491 від 19.11.2015) доповнити ст. 17 абзацем такого змісту: «без одержання ліцензії здійснювати спеціалізацію, перепідготовку довгострокового та короткострокового підвищення кваліфікації можуть наукові установи, які мають належну атестацію та виконують фундаментальні дослідження за державні кошти у встановленому порядку.

Підвищення кваліфікації може проводитися відповідно до напрямків (галузі) науки за якими здійснюються фундаментальні дослідження».

3. Щодо показників , за якими здійснюється оцінювання діяльності наукової установи.

Проект внесення змін до наказу Міністерства науки і освіти України «Про затвердження Порядку оцінки розвитку діяльності наукової установи, затвердженого Наказом МОН України від 03.04.2012 № 399»

З метою врахування більшої кількості ефективних показників під час атестації наукових бюджетних установ пропонуємо доповнити Перелік показників, за якими здійснюється оцінювання діяльності наукової установи (додаток 5 до Порядку оцінки розвитку діяльності наукової установи, затвердженого Наказом МОН України від 03.04.2012 № 399) пунктом 38-1 у такій редакції:

«Кількість спільних *позаконкурсних* проектів з міжнародними та закордонними партнерами, віднесена до чисельності дослідників, одиниць / осіб.

Наводять сумарне число міжнародних програм та міжнародних проектів, у межах яких працівники установи виконували окремі наукові і науково-технічні проекти і завдання за певними напрямками з обов'язковою мінімальною кількістю двох закордонних партнерів. Участь у виконанні конкурсних проектів тієї чи іншої міжнародної програми враховують як одну програму за кожний із тих років звітного десятиріччя, коли установа виконувала проекти і завдання за даною програмою (незалежно від їх кількості). До спільних позаконкурсних міжнародних проектів відносять такі наукові й науково-технічні проекти, які здійснюються науковими центрами країн (науковими установами) чи їх співробітниками на багатосторонній основі.»

З метою удосконалення умов присвоєння вчених звань науковим і науково-педагогічним працівникам та недопущення порушень прав науковців пропонуємо внести зміни до Розділу II Основні критерії оцінки науково-педагогічної або наукової діяльності здобувачів вчених звань, а саме до п. 4 ч. 1. Через відсутність поняття міжнародне видавництво викласти текст у такій редакції:

«4) які мають:

навчально-методичні та наукові праці, опубліковані після захисту дисертації доктора наук у вітчизняних та/або іноземних (міжнародних) рецензованих фахових виданнях, з яких не менше трьох публікацій у періодичних виданнях, включених до наукометричних баз Scopus або Web of Science, та які не є перекладами з інших мов (за рішенням вченої ради

вищого навчального закладу відсутність достатньої кількості таких наукових праць може бути замінена публікацією монографії англійською мовою в одному з *іноземних видавництв*, перелік яких визначається рішенням вченої ради)».

У п. 5 ч. 1 цього ж розділу визначити строки навчання, стажування і праці таким чином:

«5) які пройшли навчання, стажування (*не менше 2 кредитів ECTS*) або працювали *не менше 6 місяців* у вищому навчальному закладі, науковій (або науково-технічній) установі в країні, яка входить до Організації економічного співробітництва та розвитку (далі – ОЕСР) та/або Європейського Союзу (далі – ЄС), або є (чи були) керівниками/виконавцями проектів, які фінансуються за рахунок коштів ЄС, країн названої організації або країн ЄС, або їх юридичних осіб та мають відповідні сертифікати, свідоцтва, дипломи чи інші документи, які це підтверджують».

4. Пропозиції щодо внесення змін до Порядку формування Переліку наукових фахових видань

Мета: економія бюджетних коштів, зменшення витрат наукових установ на виконання вимог стосовно публікації результатів наукових досліджень.

Проект внесення змін до наказу Міністерства науки і освіти, молоді та спорту України «Про затвердження Порядку формування Переліку наукових фахових видань України» від 17.10.2012 № 1111.

Пункт 2.6 доповнити та викласти у наступній редакції:

2.6 наявність у наукового фахового видання електронної та друкованої версії з власним ISSN (Міжнародний стандартний серійний номер). Тираж наукового фахового видання має бути не менш як 100 примірників (у випадку відсутності електронної версії видання); за наявності електронної версії забезпечення друкованого тиражу визначається видавцем у кількості, необхідній для здійснення обов'язкового доставлення примірників друкованих наукових фахових видань та авторських екземплярів, а також для власних потреб.

Пункт 2.8 доповнити та викласти у наступній редакції:

2.8 оприлюднення електронної версії друкованого наукового видання на сайті видавця або на власному сайті видання. Безоплатне розміщення електронної копії наукового фахового видання на сайті Національної бібліотеки України імені В.І. Вернадського НАН України у розділі «Наукова періодика України» (для періодичних друкованих наукових фахових видань) та надсилання до одержувачів обов'язкового безоплатного примірника малотиражних видань (до 100 примірників) відповідно до додатка 1 до постанови Кабінету Міністрів України від 10 травня 2002 року № 608 «Про порядок доставляння обов'язкових примірників документів» (для електронних наукових фахових видань);

Доповнити пунктом 2.8-1 та викласти у наступній редакції:

2.8-1 власник (засновник, видавець) може обмежити оприлюднення повної версії електронної копії друкованого видання на строк не більше одного року.

5. Пропозиції щодо внесення змін до Вимог до публікації монографій, що подаються на здобуття наукового ступеня доктора наук

Мета: зменшення витрат науковців на виконання вимог щодо публікації результатів наукових досліджень, оновлення підходів до формування системи вищої освіти та запозичення європейського досвіду.

Обґрунтування: з урахуванням сучасного стану розвитку наукометричної та бібліотечної справи в Україні, наявної кількості репозитаріїв в державних наукових бібліотеках видається недоцільним розповсюдження монографій виключно на паперових носіях.

Проект внесення змін до «Вимог до опублікованої монографії, що подається на здобуття наукового ступеня доктора і кандидата наук», що затверджені наказом Міністерства науки і освіти, молоді та спорту України «Про опублікування результатів дисертацій на здобуття наукових ступенів доктора і кандидата наук» від 17.10.2012 № 1112:

абз. 6 пункту 1 доповнити та викласти у наступній редакції:

абз. 6 пункту 1 Опублікована монографія, що подається на здобуття наукового ступеня доктора наук, повинна:

випускатися тиражем не менше 100 примірників за умови розміщення електронної версії монографії у форматі PDF в репозитаріях за переліком державних наукових бібліотек України встановленим центральним органом виконавчої влади у сфері освіти і науки, та в репозитаріях національних бібліотек держави, на території якої здійснено публікацію. При цьому тираж може бути збільшено самостійно науковцем за наявності відповідних критеріїв наукометрії, які враховують кількість друкованих екземплярів монографії.

Розміщення електронної версії монографії науковцем в репозитаріях державних наукових бібліотек України обов'язково здійснюється безкоштовно не пізніше 1 місяця з дати надходження в репозитарій.

В.о. директора Інституту

С.В. Глібко